

Νεοφιλελεύθερη ΕΕ και Ακροδεξιά: Μια Σχέση Διαλεκτικής

Αντώνης Μπούμας

Η σύγχρονη Ευρώπη σημειώνει ακροδεξιές τάσεις σε επίπεδο εξουσίας. Στη Φινλανδία, στην Πολωνία και στην Ουγγαρία η ακροδεξιά ήδη συμμετέχει στην κυβέρνηση, ενώ στην Ολλανδία, στη Γαλλία και στην Αυστρία αποτελεί την πρώτη πολιτική δύναμη με βάση τις δημοσκοπήσεις. Ακολουθούν σε ακροδεξιά δυναμική χώρες όπως η Δανία, η Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία. Δεν θα επεκταθούμε εδώ για τις αντίστοιχες τάσεις στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, που εκδηλώνονται με ακόμη πιο ηχηρά χουλιγουντιανό τρόπο με τους υποψηφίους του Ρεπουμπλικανικού κόμματος για την προεδρία των ΗΠΑ. Πέρα βέβαια από τις κάλπες και την αντιπροσώπευση, τα πράγματα στη βάση των κοινωνιών είναι πολύ πιο σύνθετα, όπου διαδραματίζεται μία άγρια μάχη των ακροδεξιών δυναμικών με τα ζωντανά κομμάτια της κοινωνίας και τα ριζοσπαστικά κοινωνικά κινήματα. Το επιχείρημα του γράφοντος είναι πως η σημερινή ακροδεξιά βρίσκεται σε μία ιδιότυπη διαλεκτική σχέση με τον κυβερνώντα ευρωπαϊκό νεοφιλελευθερισμό και ήδη αναπτύσσει μία δυναμική ηγεμονίας, τουλάχιστον στον πυρήνα της σύγχρονης Ευρώπης.

Η ακροδεξιά σήμερα έχει σύγχρονα αίτια, καινοτόμα χαρακτηριστικά και μεγάλη εμβέλεια. Έτσι, συγκρίσεις με το παρελθόν του φασισμού/ναζισμού είναι σε πολύ μικρό βαθμό βοηθητικές. Σε γενικές γραμμές, η ακροδεξιά αποτελεί μία κοινωνικο-πολιτική απάντηση στις αρνητικές εξωτερικότητες της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Απαντά επίσης στην αποσταθεροποίηση από την αγορά κάθε κοινωνικής δομής, η οποία ξεκινά από το κράτος και τα εταιρικά σχήματα και αγγίζει τις κάθε είδους ανθρώπινες κοινότητες και την οικογένεια. Έτσι

λοιπόν, η ακροδεξιά στροφή κομίζει νέα στοιχεία για το κυρίαρχο σύστημα εξουσίας. Μέσα από την αναπόληση ενός παρελθόντος μίας φαντασιακής κοινότητας/έθνους, που σήμερα δέχεται επίθεση από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, συνθέτει μία νέα συγκολλητική ουσία για τις κοινωνίες, που ελλείπει από τους απρόσωπους θεσμούς της εμπορευματικής αγοράς και την αδύναμη κοινότητα του χρήματος.

Η ψευδο-κοινοτική αυτή πρόταση έχει μεγάλη απήχηση σε ομάδες πληθυσμού, όπως οι ευρωπαϊκές μεσαίες τάξεις, που έχουν υποστεί βαθιά αλλοτρίωση/εξατομίκευση από τη λειτουργία της αγοράς και έχουν απολέσει κοινοτικούς δεσμούς του παρελθόντος, βλέποντας έτσι σε έναν –τρομακτικό και για τους ίδιους– κοινωνικό κανιβαλισμό. Επίσης, είναι εξαιρετικά ευνοϊκή για τις κυρίαρχες τάξεις, που στον διαχωρισμό φίλου/εχθρού εύκολα εμπίπτουν εαυτές στην κατηγορία του φίλου, ενώ στην κατηγορία του εχθρού μπορούν εύκολα να νομιμοποιήσουν στη συνείδηση της κοινωνίας διάφορους αποδιοπομπαίους τράγους ως υπαίτιους για τις αρνητικές εξωτερικότητες της κυριαρχίας/εκμετάλλευσής τους πάνω στο κοινωνικό σώμα. Όπως και στον μεσαίωνα που η Εκκλησία κυριαρχούσε και βασάνιζε αλλά οι μάγισσες καίγονταν στην πυρά, έτσι και με τους ακροδεξιού τύπου σύγχρονους, πλην αρχέγονους, δυϊσμούς, οι κυρίαρχες δυνάμεις του σήμερα μπορούν να διαφεύγουν εύκολα από την κοινωνική οργή για την ανισότητα, επενδύοντας στον φόβο για τη διαφορετικότητα.

Τέλος, η ακροδεξιά πρόταση αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την επανανομιμοποίηση των πολιτικών θεσμών του έθνους-κράτους, χωρίς να αλλάζει τίποτα στα γενεσιουργά κοινωνικά φαινόμενα της απονομιμοποίησής του. Παλιά οι Ρωμαίοι άρχοντες έδιναν στον λαό άρτο και θεάματα. Τώρα, οι αποσυντιθέμενες δομές των εθνών-κρατών από τη λαίλαπα της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης μπορούν να συνεχίζουν τις ίδιες νεοφιλελεύθερες πολιτικές αλλά να αναστείλουν πρόσκαιρα τους ρυθμούς αποσύνθεσής τους πουλώντας εθνική ιδεολογία.

Σε αντίθεση με την προοδευτική απάντηση, που έχει κόστος για το άτομο, αφού απαιτεί ενεργοποίηση και δημιουργία

εναλλακτικών κοινωνικών σχέσεων, η ακροδεξιά απάντηση είναι μικρο-κοινωνικά ελκυστική και μακρο-κοινωνικά άμεσα εφαρμόσιμη. Σε πολλά επίπεδα λειτουργεί μάλιστα παραπληρωματικά σε σχέση με τον νεοφιλελευθερισμό. Ενώ στον νεοφιλελευθερισμό η σύνδεση ατόμου – κοινωνίας παρέχεται μέσα από τον απρόσωπο θεσμό της αγοράς, στην ακροδεξιά παρέκκλιση μία τέτοια σύνδεση παρέχει ιδεολογικά στοιχεία που λειτουργούν συμπληρωματικά με την αγορά, όπως την αίσθηση μίας κοινότητας και κοινής μοίρας. Έτσι, η ακροδεξιά πρόταση παρέχει στο άτομο ένα αίσθημα του [ψευδο]ανήκειν χωρίς κανένα προσωπικό κόστος και μια ταυτότητα στη βάση διαχωρισμών φίλος/εχθρός, που δίνει μπούσουλα για την πλοήγηση μέσα σε μία πολυσύνθετη πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, βασιζόμενη τυφλά στην ιεραρχία και σε μία πλήρως διαμεσολαβημένη σχέση με την πολιτική, αρκείται στη διαμόρφωση πολιτικής άποψης και στην ανάθεση της διαχείρισης του συλλογικού στους ηγέτες. Καλύπτοντας δε τις κοινωνικές αντιθέσεις μέσα από το έθνος, δεν απαιτεί από το άτομο τη σύγκρουση με τις σχέσεις κυριαρχίας/εκμετάλλευσης, αντίθετα τις συγκαλύπτει, τις νομιμοποιεί ως φίλιες και, τελικά τις επιτείνει.

Εντούτοις, η ακροδεξιά πρόταση για την κοινωνία δεν πέφτει από τον ουρανό. Αντιθέτως, πατά πάνω στα συντρίμια του κοινωνικού ιστού, που αναπαράγει ο νεοφιλελευθερισμός. Η καθημερινή βιωματική μετατροπή των ανθρώπων ως μέσων προς αλλότριους σκοπούς από τον νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό, αποτελεί το ιδανικό υπόστρωμα του ναζισμού για τη μετατροπή των ανθρώπων ως μέσων προς τον ανώτερο εθνικό σκοπό των στρατοπέδων συγκέντρωσης και των πολέμων. Η εργαλειακή λογική κόστους/οφέλους, όπου η πληροφορημένη για τις κοινωνικές αντιθέσεις πολιτική αντικαθίσταται από έναν ψευδοαντικειμενικό τεχνοκρατισμό, γίνεται το υπερεργαλείο της ακροδεξιάς πρότασης για το βάθεμα της διαχείρισης του ανθρώπινου όντος ως γυμνής ζωής. Η υποκριτική αδιαφορία του νεοφιλελευθερισμού για τις ανισότητες κοινωνικής εξουσίας, που αναπαράγονται από το κεφάλαιο και τις εμπορευματικές αγορές ως δήθεν το απόγειο της ελευθερίας, νομιμοποιεί εύκολα την εξύμνηση της κοινωνικής

ιεραρχίας και κυριαρχίας, που απαντάται στον ολοκληρωτισμό.

Στο μακρο-κοινωνικό επίπεδο, η ακροδεξιά πρόταση είναι πρόταση εξουσίας. Αφήνοντας άθικτο το νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο στο εσωτερικό, επενδύει σε έναν προστατευτισμό στις σχέσεις με τη διεθνή αγορά. Και κυρίως αναιρεί βασικές δημοκρατικές κατακτήσεις, τάση – κλειδί στη σύγχρονη φάση του καπιταλισμού και μεγάλο ζητούμενο για τη νεοφιλελεύθερη ολοκλήρωση των κοινωνιών. Έτσι, η ακροδεξιά απάντηση βαθαίνει κάποιες πλευρές της παγκοσμιοποίησης (οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ εθνικών οικονομιών, εντατικοποίηση εκμετάλλευσης της εργασίας και καταστροφής των φυσικών πόρων, μετάβαση προς μη δημοκρατικά καθεστώτα). Αποτελεί όμως σημαντικό κίνδυνο για κάποιες άλλες, αφού διαθέτει μία εγγενή ροπή προς την αυτοκαταστροφή. Σε μικρο-κοινωνικό επίπεδο, η ροπή αυτή οφείλεται στην επένδυση σε κατά βάση σκοτεινά στοιχεία της ανθρώπινης ουσίας, όπως ο φόβος για τον άλλο, ο ετεροκαθορισμός μέσα από το δίπολο φίλου/εχθρού, το μίσος και ο πόλεμος κατά του διαφορετικού, αντί για φωτεινά στοιχεία όπως το μοίρασμα, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η δημοκρατική αυτο-κυβέρνηση. Αν οι ανθρώπινες κοινωνίες στηρίζονται κατά το μέγιστο μέρος τους στη συνεργασία, εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς το πόσο διαλυτικά λειτουργούν οι από τα πάνω επιβολές αντίρροπων τάσεων. Ωστόσο, κάθε ακροδεξιά παρέκκλιση του νεοφιλελευθερισμού δεν ρέπει προς τον πόλεμο μόνο στο εσωτερικό κάθε κοινωνίας, αλλά επεκτείνεται στον πόλεμο και μεταξύ κοινωνιών. Το γεγονός αυτό αναπόφευκτα διακινδυνεύει στο σύνολό της την εύρυθμη λειτουργία των αγορών. Η ακροδεξιά πρόταση αποτελεί λοιπόν επιλογή για το κυρίαρχο σύστημα εξουσίας, αλλά ένα είδος επιλογής – τελευταίου καταφυγίου για τη διατήρηση της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Στην έφοδο προς το κράτος, η σημερινή ακροδεξιά δεν δομείται σε τόσο μεγάλο βαθμό όπως στον μεσοπόλεμο, δηλαδή με μαζικά τάγματα εφόδου στους δρόμους. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ο ίδιος με τον λόγο που δε συμβαίνει το ίδιο με τη σύγχρονη δόμηση της αριστεράς, που συγκροτεί μεν κινήματα, αλλά όχι σαν

τα μαζικά εργατικά κινήματα του παρελθόντος. Ο θρυμματισμός της σχέσης του ατόμου με οποιαδήποτε συλλογικότητα μέσω της εσωτερίκευσης της αγοραίας λογικής έχει –φαίνεται– έρθει για να μείνει. Το ζήτημα αυτό δεν μπορεί να ξεπεραστεί εύκολα από την αριστερά, που κινείται πάνω στη συγκρότηση εναλλακτικών κοινωνικών σχέσεων στη βάση της κοινωνίας. Αντίθετα, για την ακροδεξιά αρκεί η ανάθεση από το άτομο της τύχης του σε κάποιον ηγέτη και η νομιμοποίηση μίας τέτοιας ανάθεσης, ώστε να ξεπεραστεί το οργανωτικό πρόβλημα. Ο έτσι και αλλιώς ολοκληρωτικός πυρήνας του κράτους είναι άλλωστε πολύ πιο εξορθολογισμένος από τα τάγματα εφόδου, αφού καταληφθεί η εξουσία, όπως αντιλήφθηκε ο Χίτλερ ήδη από τη νύχτα των μεγάλων μαχαιριών. Έτσι, η ακροδεξιά, σε αντίθεση με τις προοδευτικές δυνάμεις της ανθρωπότητας, έχει συμβατή με το υπάρχον και έτσι άμεσα εφαρμόσιμη πρόταση εξουσίας, συνιστάμενη στην επίταση των ήδη υφιστάμενων τάσεων κοινωνικού κανιβαλισμού και ολοκληρωτισμού, που εγκυμονούνται στον νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό.

Όταν καταστεί ηγεμονική και πριν ακόμη πάρει την κυβέρνηση, οποιαδήποτε πολιτική δύναμη αντανάκλαται στις κεντρικές πολιτικές αποφάσεις. Έτσι, πριν ακόμη η ακροδεξιά έρθει στην εξουσία στον πυρήνα της ΕΕ, η ηγεμονία της ήδη αντανάκλαται στην υφιστάμενη διακυβέρνηση μέσα από τη λήψη αποφάσεων ακροδεξιάς κατεύθυνσης. Οι αντιδραστικές πολιτικές στην κορυφή της ΕΕ αποτελούν το αποτέλεσμα της διαλεκτικής αυτής σχέσης της ακροδεξιάς με τον κυρίαρχο νεοφιλελευθερισμό. Η ακροδεξιά παρέκκλιση του νεοφιλελευθερισμού είναι συμβατή με μία συνέχεια της υφιστάμενης διαδικασίας παγκοσμιοποίησης. Προς το χειρότερο. Τον πόλεμο. Υπάρχει όμως και η προοδευτική απάντηση στην υφιστάμενη διαδικασία παγκοσμιοποίησης, που στηρίζεται στην αλληλεγγύη, τη συνεργασία και τη δημοκρατία μέσα σε μια άλλου τύπου διεθνή κοινότητα. Σε αντίθεση με την ακροδεξιά, η προοδευτική απάντηση δεν είναι συμβατή με την υφιστάμενη διαδικασία παγκοσμιοποίησης. Έτσι, ακροδεξιές κυβερνήσεις ήδη βλέπουμε παντού χωρίς καμία ιδιαίτερη σύγκρουση με προϋφιστάμενες δομές εξουσίας, εθνικές ή διακρατικές.

Αντίθετα, αριστερές κυβερνήσεις, αν υπάρξουν, γρήγορα απορροφώνται από τη δομική εξουσία των αγορών. Με δυο λόγια, η σημερινή διεθνής κατάσταση δεν αφήνει χώρο για την αλληλεγγύη και τη συνεργασία. Αφήνει όμως πολύ χώρο για τον πόλεμο. Από τη σκοπιά των ριζοσπαστικών κινημάτων και των κοινωνικών αγώνων, εδώ και είκοσι χρόνια παλεύουμε χτίζοντας έναν άλλον κόσμο, αυτόν της νιότης του κόσμου, μέσα και ενάντια στον δικό τους κόσμο, αυτόν της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης. Είναι όμως φανερό ότι οι σύγχρονες προκλήσεις μάς καλούν να περάσουμε σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό της διεθνούς δικτύωσης των αγώνων μας.

Όπως και στις γενιές αγωνιστών του παρελθόντος, έτσι και σε εμάς αναλογεί ιστορικά να σηκώσουμε το γάντι των αγώνων ενάντια στον καπιταλισμό και στις σύγχρονες ολοκληρωτικές παρεκκλίσεις του, παίρνοντας τις τύχες της ανθρωπότητας στα χέρια μας.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 18

Η αγγλική εκδοχή του κειμένου δημοσιεύεται στο roarmag.org